

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:
Matt Haig
HOW TO STOP TIME

Copyright © Matt Haig, 2017

Published by arrangement with Canongate Books Ltd, 14 High Street,
Edinburgh EH1 1TE

Translation Copyright © 2018 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02469-2

Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Met
Hejg

KAD
LJUBAV
POBEDI VREME

Prevela Ljiljana Petrović Vesković

VULKAN
IZDAVAŠTVO
Beograd, 2018.

Za Andreu

Često razmišljam o onome što mi je Hendrik rekao pre više od jednog veka u svom stanu u Njujorku.

„Prvo pravilo glasi: ne smeš da se zaljubiš“, rekao je. „Naravno, postoje i druga pravila, ali to je glavno. Ne smeš da se zaljubiš. Ni da gajiš to u sebi. Ni da maštaš o ljubavi. Ako se budeš držao toga, sve će biti manje-više u redu.“

Gledao sam kroz oblak lelujavog dima koji je izbijao iz njegove cigare preko Central parka i drveća koje je ležalo na zemlji, iščupano snagom uragana.

„Sumnjam da ću ikada više voleti“, odgovorio sam.

Hendrik se osmehnuo, kao đavo kakav je umeo da bude. „Odlično. Naravno, možeš da voliš dobru hranu, i muziku, i šampanjac, i retke sunčane oktobarske dane. Možeš da uživaš u pogledu na vodopade i mirisu starih knjiga, ali ljubav prema ljudima ne dolazi u obzir. Jesi li me čuo? Nemoj ni za koga da se vezuješ i trudi se da osećanja prema ljudima svedeš na minimum. Ako to ne učiniš, izgubićeš razum...“

PRVI DEO

ŽIVOT MEĐU MAJSKIM MUŠICAMA

Star sam.

To je prvo što treba da znate, mada teško da ćete poverovati u to. Kad biste me videli, moj izgled naveo bi vas na zaključak da imam oko četrdeset godina, ali to je velika zabluda.

Star sam – kao drvo, ili okeanska školjka, ili slika nekog renesansnog majstora.

Dopustite da budem malo određeniji: rođen sam pre više od četiri veka, trećeg marta 1581. godine, u spavaćoj sobi svojih roditelja, na trećem spratu malog francuskog zamka koji sam nekad smatrao domom. Napolju je, po svoj prilici, bilo prilično toplo za to doba godine, pa je moja majka zamolila babicu da otvori sve prozore.

„Bog ti se osmehnuo“, govorila je majka. Mada je, po mom mišljenju, slobodno mogla da doda da nam se bog – ako je uopšte postojao – nije dugo osmehivao.

Majka je davno umrla. Za razliku od mene, koji sam još živ.

Vidite, ja imam to stanje.

Isprva sam ga shvatao kao bolest, ali ta reč nije prava. Bolest podrazumeva slabost i propadanje. Zato je *stanje* bolji izbor. Retko, ali ne tako jedinstveno. Samo što niko ne zna da to stanje postoji dok se ne suoči s njim.

Ono nije zavedeno u medicinskim žurnalima. I nema zvaničan naziv. Prvi ugledni doktor koji se pozabavio tim sindromom, pred

kraj devetnaestog veka, nazvao ga je *anagerija*, ali njegova istraživanja, razloge za to ću objasniti kasnije, nikad nisu dospela u javnost.

To stanje razvija se u pubertetu. Posle toga se ne dešava ništa naročito. Oni koji „pate“ od tog sindroma isprva i ne primećuju da ga imaju. Na kraju krajeva, ljudi se svakog dana bude i u ogledalu zateknu isti odraz kakav su videli prethodnog dana. Iz dana u dan, iz nedelje u nedelju, čak iz meseca u mesec, promene u izgledu gotovo su neprimetne.

Ali, kako vreme prolazi, na dan vašeg rođenja ili neki drugi važan jubilej, ljudi počinju da primećuju da ne starite.

Istini za volju, to ne znači da osobe poput mene prestaju da stare. Stare, kao svi ostali. Samo mnogo sporije. Brzina starenja onih koji pate od anagerije varira, ali obično je reč o odnosu jedan prema petnaest. Ponekad se dešava da odnos bude jedan prema trinaest ili četrnaest, ali u mom slučaju je ovo prvo, što znači da za petnaest godina ostarim koliko obični ljudi za godinu dana.

Znači, mi nismo besmrtni. Naši umovi i tela nisu totalno statični. U skladu s najnovijim i stalno promenljivim naučnim saznanjima, reč je naprosto o tome da se različiti aspekti procesa starenja – molekularna degeneracija, unakrsne veze između ćelija u nekom tkivu, ćelijske i molekularne mutacije (među kojima su najbitnije mutacije DNK u ćelijskom jezgru) – odvijaju u drugačijem vremenskom okviru.

Moja kosa će jednog dana osedeti. Možda čak i opasti. Verovatno ću imati problema sa sluhom i osteoartritisom. Moje oči postaće podložne staračkoj dalekovidosti. Na kraju ću početi da gubim fizičku masu i pokretljivost.

Začkoljica s anagerijom je u tome što ojačava imuni sistem, štiti od većine (dakle, ne svih) virusnih i bakterijskih infekcija, ali na kraju i imunitet slabi. Ne bih da vas davim naučnim detaljima, ali naša koštana srž na vrhuncu telesnog razvoja proizvodi više hematopoetskih matičnih ćelija – iz kojih nastaju bela krvna zrnca – mada je važno napomenuti da nas to ne štiti od povreda ili neuhranjenosti i da ne traje večno.

Kad ljubav pobedi vreme

Zato, ne zamišljajte me kao nekog seksi vampira koji je ostao zaglavljen na vrhuncu muževnosti. Mada, moram priznati da onaj čiji izgled ostavlja utisak da je između Napoleonove smrti i spuštanja prvog čoveka na Mesec prošla samo jedna decenija, stvarno ima osećaj da je zaglavljen u vremenu.

Jedan od razloga zašto ljudi ne znaju za nas jeste taj što većina nije spremna da poveruje u to.

Gotovo po pravilu, ljudska bića ne prihvataju ono što se ne uklapa u njihov pogled na svet. Recimo, lako možete reći: „Imam četristo trideset devet godina“, ali reakcija će uvek biti ista: „Jesi li lud?“, ili: „Zar ne bi trebalo da budeš mrtav?“

Osim toga, ljudi ne znaju za nas, jer smo mi pod zaštitom jedne organizacije. I zato svi koji otkriju našu tajnu, i poveruju u nju, shvataju da njihov već dovoljno kratak život može da postane još kraći. Dakle, opasnost ne dolazi samo spolja, od običnih ljudi.

Već i iznutra.

Šri Lanka, pre tri nedelje

Čandrika Seneviratne ležala je ispod drveta, u hladovini, stotinak metara iza hrama. Mravi su gmizali preko njenog smežuranog lica. Oči su joj bile zatvorene. Začuvši šuštanje lišća, podigao sam glavu i spazio majmuna koji je zurio u mene isledničkim pogledom.

Nešto pre toga, u gradu sam iznajmio tuk-tuk i rekao vozaču da me odveze do hrama da posmatram majmune. Objasnio mi je da taj crvenkastosmeđi makaki sa skoro golim licem pripada vrsti rileva.

„To je ugrožena vrsta“, rekao je. „Nema ih mnogo. Žive samo ovde.“ Majmun je klisnuo. Nestao među lišćem.

Opipao sam ženinu šaku. Bila je hladna. Pretpostavio sam da je ležala tu, neotkrivena, možda jedan dan. Uhvatio sam je za ruku i briznuo u plač. Nisam mogao da obuzdam emocije. Nadirući talas žaljenja, olakšanja, tuge i straha. Bio sam tužan što Čandrika više ne

može da odgovori na moja pitanja. Ali i preplavljen olakšanjem što nisam morao da je ubijem. Znao sam da mora umreti.

Olakšanje se ubrzo pretvorilo u nešto drugo. Možda zbog stresa i vrućine, a možda i zbog hopa palačinki s jajima koje sam tog jutra doručkovao, odjednom sam počeo da povraćam. U tom trenutku u glavi mi se razbistrilo: *Ne mogu više ovako.*

U blizini hrama nije bilo dometa, pa sam sačekao da se vratim u hotelsku sobu u starom utvrđenom gradu po imenu Gale. Zaštićen mrežom protiv komaraca i obliven lepljivim znojem, dugo sam zurio u ventilator koji se besmisleno sporo okretao na tavanici, pre nego što sam pozvao Hendrika.

„Jesi li obavio zadatak?“, upitao je.

„Da“, odgovorio sam, što je bila samo delimična istina. Na kraju krajeva, ishod je bio onakav kakav je želeo. „Mrtva je.“ Onda sam postavio pitanje koje sam uvek postavljao. „Jeste li je pronašli?“

„Ne“, odgovorio je, kao i uvek. „Još nismo.“

Još. Ta reč može decenijama da vas drži u klopci. Ali ovog puta bio sam ispunjen novom odlučnošću.

„Hendriče, molim te. Hoću običan život. Ne želim ovo da radim.“

Umorno je uzdahnuo. „Moram da te vidim. Prošlo je previše vremena.“

Los Anđeles, pre dve nedelje

Hendrik se vratio u Los Anđeles. Nije živeo tamo još od dvadesetih godina prošlog veka, pa je pretpostavio da je bezbedno da se ponovo doseli tu jer u gradu više nije bilo nikog ko bi mogao da ga prepozna. Imao je veliku kuću u Brentvudu, koja je služila kao sedište Društva Albatros. Brentvud je bio kao stvoren za njega. Bogataška četvrt ispunjena mirisom gardenija – s velikim kućama skrivenim iza visokih

kapija, zidova i živih ograda, i ulicama lišenim pešaka i svega ostalog, pa čak i drveća – izgledala je besprekorno, gotovo jalovo.

Bio sam iskreno šokiran kad sam ugledao Hendrika kako sedi na stolici za sunčanje pored velikog bazena, s otvorenim laptopom na krilu. Delovao je skoro isto kao ranije, ali ipak sam primetio promenu. Izgledao je *mlađe*. Doduše, bio je star i artritičan, ali izgledao je bolje nego u poslednjih sto godina.

„Zdravo, Hendriče“, rekao sam. „Dobro izgledaš.“

Klimnuo je glavom, kao da to nije ništa novo. „Botoks. I zatezanje čela.“

Uopšte se nije šalio. U trenutnom životu Hendrik se predstavljao kao bivši plastični hirurg. Kao paravan plasirao je priču da se nakon penzionisanja preselio iz Majamija u Los Anđeles. Tako nikome nije bilo sumnjivo što u gradu nema njegovih bivših klijenata. Promenio je ime u Hari Silverman. („Silverman? Zar ne zvuči dobro? Kao neki vremešni superheroj. Što na izvestan način i jesam.“)

Seo sam na drugu stolicu. Njegova služavka Rozela donela je dva smutija boje sutona. Primetio sam njegove šake. Izgledale su staro. Sa smeđim flekama, mlohavom kožom i plavičastim venama. Lice može da prevari, ali šake ne.

„Pasjakovina. Glupe bobice govornog ukusa. Probaj.“

Zapanjujuće je bilo kako je Hendrik fanatično išao u korak s vremenom. Mislim da je to oduvek radio. Ili bar od devedesetih godina devetnaestog veka. Pre nekoliko vekova, dok je prodavao lale, verovatno je bio isti. To je čudno. Bio je stariji od svih nas, ali uvek je bio u toku – pratio je duh vremena.

„Vidiš“, rekao je, „ovde, u Kaliforniji, jedini način da izgledaš kao da stariš jeste da izgledaš kao da se podmlađuješ. Ako ti čelo izgleda kao da imaš više od četrdeset godina, ljudi postanu sumnjičavi.“

Rekao mi je da je nekoliko godina proveo u Santa Barbari, ali postalo mu je dosadno. „Santa Barbara je fino mesto. Pravi raj, samo sa više saobraćaja. Ipak, u raju se nikad ništa ne dešava. Imao sam kuću u brdima. Svake noći pio lokalno vino. Ali počelo je da me hvata neko ludilo. Imao sam napade panike. Proživio sam više od sedam vekova

i nikad nisam imao napad panike. Video sam ratove i revolucije, i to me nije pogadalo. A onda sam se preselio u Santa Barbaru i počeo da skačem iz sna u svojoj udobnoj vili misleći da će mi srce iskočiti iz grudi, obuzet osećanjem da sam ulovljen u sebi samom. Los Anđeles je sasvim druga priča. Veruj mi, ovde sam pronašao spokoj...“

„Spokoj. To je sigurno lepo osećanje.“

Zagledao se u mene kao da posmatra umetničko delo sa skrivenim značenjem. „Šta ti je, Tome? Nisam ti valjda nedostajao?“

„Donekle.“

„Šta se dešava? Zar je na Islandu bilo tako loše?“

Živeo sam na Islandu osam godina pre nego što mi je poveren kratkotrajni zadatak na Šri Lanki.

„Bio sam usamljen.“

„Mislio sam da želiš da budeš usamljen, nakon života u Torontu. Zar nisi govorio da je čovek najusamljeniji kad je okružen ljudima? A, osim toga, Tome, to nam je u prirodi. Mi smo samotnjaci.“

Udahnuo sam, kao da sam se spremao da zaronim ispod sledeće rečenice. „Neću to više da budem. Hoću da izađem iz ovoga.“

Nije bilo značajne reakcije. Hendrik nije ni trepnuo. Pogledao sam u njegove kvrgave šake i natečene zglobove prstiju. „Nema *izlaska*, Tome. Dobro znaš to. Ti si albatros. Albatros, a ne majska mušica.“

Poreklo tih termina je krajnje prosto: u stare dane, albatrose su smatrali veoma dugovečnim stvorenjima, mada žive samo šezdesetak godina – mnogo manje nego, recimo, grenlandske ajkule, čiji je životni vek četiri stotine godina, ili ming školjke, kojima su naučnici nadenuli takvo ime jer su rođene u vreme dinastije Ming, pre više od pet vekova. Ali, kakogod, mi smo sebe smatrali albatrosima – ili, skraćeno, albama – dok su ostala ljudska bića među nama dobila prezriv nadimak majske mušice, po kratkovečnim vodenim insektima koji prođu kroz čitav životni ciklus za samo jedan dan – ili, u slučaju jedne podvrste, za svega pet minuta.

Hendrik je ostale ljude pominjao isključivo kao majske mušice. Meni je ta terminologija, mada ukorenjena u mom umu, delovala apsurdno.

Albatrosi. Majske mušice. Koliko je sve to besmisleno.

Uprkos svojim godinama i inteligenciji, Hendrik je bio fundamentalno nezreo. Bio je kao dete. Neverovatno starmalo dete.

To je bilo deprimirajuće kad se prisetim albi koje sam poznao. Brzo su me naterali da uvidim da nismo tako posebni. Nismo superheroji. Naprosto smo *stari*. I kod onih kao što je Hendrik uopšte nije važno koliko je godina, decenija ili vekova prohujalo jer sve vreme žive u okvirima vlastite ličnosti. Koliko god da rastegnute granice vremena i prostora, to ne može da se promeni. Nikad ne možete da pobegete od sebe.

„Da budem iskren, pomalo sam uvređen“, rekao je Hendrik. „Nakon svega što sam učinio za tebe.“

„Cenim to što si učinio za mene...“ Zastao sam. Šta je zapravo učinio za mene? Ono što je obećao da će učiniti još se nije desilo.

„Shvataš li *kako izgleda* moderan svet, Tome? Ništa nije kao u stara vremena. Ne možeš naprosto da promeniš adresu i ubaciš svoje ime u parohijske knjige. Znaš li koliko moram da *plaćam* da ti i ostali članovi budete bezbedni?“

„Onda možeš da uštediš na meni.“

„Oduvek sam bio prilično jasan: ovo je jednosmerna ulica...“

„Jednosmerna ulica kojom nisam tražio da krenem.“

Povukao je gutljaj kroz slamčicu, žacnuvši se od oporog ukusa smutija. „Baš kao i sâm život, zar ne? Slušaj, klinac...“

„Teško da sam klinac.“

„Napravio si izbor. Sâm si odlučio da posetiš doktora Hačinsona...“

„Nikad ne bih napravio takav izbor da sam znao šta će mu se desiti.“

Hendrik je slamčicom promešao tečnost pa spustio čašu na stočić kako bi uzeo glukozaminski suplement za artritis.

„Da nisi učinio to, morao bih da naredim da te ubiju.“ Hendrik se promuklo zacerekao, kao da je to bila samo dosetka. Ali nije bila šala. Naravno da nije. „Nudim ti pogodbu, kompromisno rešenje. Daću ti život kakav želiš – sve što ti na pamet padne – ali svake osme godine, kao i obično, pozvaću te telefonom, i pre nego što odabereš novi identitet, zamoliću te da nešto uradiš.“

Naravno, sve to sam već čuo. I „život kakav želim“ predstavljao je samo praznu frazu. Hendrik bi naprosto izneo nekoliko predloga i rekao mi da odaberem. Na istovetan način njegove uši čule su poznat odgovor.

„Ima li nekih vesti o njoj?“ To pitanje sam mu postavio već stotinu puta, ali nikad nije zvučalo tako patetično i čemerno kao sada. Pogledao je u svoje piće. „Nema.“

Primetio sam da je to rekao malo brže nego inače. „Hendriče?“

„Ne, nemam nikakvih vesti. Ali, slušaj... sad neverovatnom brzinom pronalazimo nove ljude. Prošle godine otkrili smo ih više od sedamdeset. Sećaš li se kako je bilo na početku? Najviše pet godišnje, i to kad nam se posreći. Ako još želiš da je pronađeš, bilo bi suludo da se sad povučеш.“

Čuo sam neko pljuskanje u bazenu. Ustao sam, prišao ivici i ugledao malog miša kako beznadežno pliva pored filtera. Kleknuo sam i izvadio siroto stvorenje. Miš je šmugnuo ka savršeno izmanikiranoj travi.

Hendrik je znao da me drži u šaci. Nije bilo šanse da se živ izvučem. Čak i da jeste, mnogo je lakše da ostanem. Bilo je neke utehe u tome – nešto kao životno osiguranje.

„Život kakav želim?“

„Kakav god želiš.“

Bio sam skoro siguran da će Hendrik, takav kakav je, pretpostaviti da ću zatražiti nešto skupo i ekstravagantno. Recimo, da živim na jahti usidrenoj pored Amalfijske obale ili u luksuznom penthausu u Dubaiju. Ali ja sam već neko vreme razmišljao o tome i znao sam šta ću reći. „Hoću da se vratim u London.“

„London? Sumnjam da je ona tamo.“

„Znam. Svejedno, želim da se vratim. Da osetim da sam ponovo kod kuće. I hoću da budem nastavnik. Nastavnik istorije.“

Prasnulo je u smeh. „Nastavnik istorije? U gimnaziji?“

„Da, u nekoj srednjoj školi u Engleskoj. Mislim da bi mi to prijalo.“

Hendrik se osmehnulo i uputio mi blago zburjen pogled, kao da sam u ekskluzivnom restoranu naručio piletinu umesto jastoga. „Savršeno. Pa dobro, ako si tako rešio. Treba da sredim samo nekoliko detalja...“

Kad ljubav pobedi vreme

Dok je Hendrik pričao, posmatrao sam kako izbavljeni miš nestaje ispod žive ograde: utekao je u mračnu senku, u slobodu.

London, sadašnjost

London. Prva nedelja mog novog života.

Srednja škola Oukfild. Direktorska kancelarija.

Trudim se da delujem normalno. Što je popriličan izazov. Prošlost pokušava da se probije.

U stvari, ne.

Već se probila. Prošlost je uvek tu. Kancelarija miriše na instant kafu, dezinfekciono sredstvo i tepih od akrilnih vlakana, ali na zidu visi Šekspirov portret.

Onaj tipični sveprisutni Šekspirov portret. S kosom povučenom visoko iznad čela, bledom kožom, tupim pogledom, kao posle džointa. Slika uopšte ne liči na pravog Šekspira.

Ponovo se fokusiram na upravnicu škole, Dafni Belo. Na ušima nosi narandžaste okrugle minduše. Kosa joj je crna, s nekoliko sedih vlasi. Osmehuje se. Čežnjivo. Onako kako čine samo ljudi koji su prevalili četrdesetu. S primesom tuge, prkosa i radoznalosti, sve odjednom.

„Odavno sam ovde.“

„Zaista?“, pitam.

S druge strane prozora zavijanje udaljene policijske sirene zamire u vazduhu.

„Vreme“, kaže ona. „Vreme je nešto veoma čudno, zar ne?“

Nežno pridržava ivicu papirne čaše dok spušta kafu pored kompjutera.

„Najčudnije što postoji“, potvrđujem.

Dopada mi se Dafni. Volim da razgovaram s njom. Sviđa mi se što sam ponovo tu, u Londonu, u Tauer Hamletsu*. I što konkurišem za neki krajnje običan posao. Divno je osećati se *obično*, za promenu.

* Opština u istočnom Londonu koja obuhvata najveći deo tradicionalnog Ist Enda. (Prim. prev.)

„Tri decenije radila sam kao nastavnica. Dve u ovoj školi. Kako deprimirajuća pomisao. Sve te godine. Tako sam stara.“ Uzdiše kroz osmeh.

Uvek mi je smešno kad ljudi kažu tako nešto.

„Ne izgledate tako“, kažem, svestan da je to pravi odgovor.

„Ah, tako ste šarmantni! Bonus poeni!“ Dafni prasne u smeh koji se podiže za čitave dve oktave.

Zamišljam taj smeh kao nevidljivu egzotičnu pticu s Ostrva Sent Lusija (odakle joj je otac) koja uzleće ka sivom nebu iza prozora.

„Ah, da mi je samo da ponovo budem mlada, kao vi.“ Tiho se kikoće.

„Nisam baš mlad. Imam četrdeset jednu godinu“, naglašavam taj komičan broj. *Četrdeset jedna. Četrdeset jedna. Toliko imam.*

„Veoma dobro izgledate.“

„Upravo sam se vratio s odmora. Možda zbog toga.“

„Bili ste na nekom lepom mestu?“

„Šri Lanka. Da, bilo je lepo. Hranio sam kornjače u moru...“

„Kornjače?“

„Da.“

Skrećem pogled ka prozoru i primećujem ženu koja izvodi skupinu dece u školskim uniformama na igralište. Zastaje, okreće se ka njima i mogu da joj vidim lice dok izgovara nečujne reči. Nosi naočare i farmerice i dugi džemper koji nežno leprša na vetru dok sklanja kosu iza uha. Počinje da se smeje, zbog opaske nekog đaka. Dok se smeje, čitavo lice joj blista i istog časa ostajem očaran prizorom.

„Ah“, kaže Dafni primetivši moj pogled i nateravši me da se postidim. „To je Kamij, nastavnica francuskog. Stvarno je posebna. Deca je obožavaju. Uvek ih izvodi napolje... na časove francuskog pod vedrim nebom. Ovo je takva škola.“

„Koliko vidim, ovde vam je sjajno“, pokušavam da vratim razgovor na bezbedan kolosek.

„Trudim se. Svi se trudimo. Ali to je ponekad bitka u kojoj ne možeš da pobediš. To je jedino što me brine kad pogledam vašu prijavu. Imate zadivljujuće preporuke. I sve sam proverila...“